

ILMIY ISHLANMALARNI TIJORATLASHTIRISH ASOSIDA INNOVATSION RIVOJLANISH

Uzaydullayev Sherzod Shukurullayevich
Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
Guliston davlat universiteti dotsenti
mail: sherzodbek.uz1986@mail.ru

INNOVATIVE DEVELOPMENT BASED ON THE COMMERCIALIZATION OF SCIENTIFIC RESEARCH

Uzaydullayev Sherzod Shukurullayevich
Doctor of Philosophy (PhD) in Economics,
Associate Professor of Gulistan State University.
mail: sherzodbek.uz1986@mail.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish jarayonining innovatsion rivojlanishdagi o'рни va ahamiyati tahlil qilinadi. Xalqaro tajriba va nazariy yondashuvlar asosida ilmiy natijalarni bozorlash, texnologiyalar transferi va startup ekotizimining roli yoritilgan. Shuningdek, milliy iqtisodiyot sharoitida ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish mexanizmlarini takomillashtirish hamda innovatsion faoliyat samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ilmiy ishlanmalar, tijoratlashtirish, innovatsiya, texnologiyalar transferi, startup, venchur moliyalashtirish, innovatsion rivojlanish,

Abstract. This article analyzes the role and importance of commercializing scientific developments in innovative growth. Based on international experience and theoretical approaches, it highlights the role of marketization of research outputs, technology transfer, and startup ecosystems. The paper also proposes scientific and practical recommendations for improving commercialization mechanisms and enhancing the efficiency of innovation activities in the national economy.

Keywords: scientific developments, commercialization, innovation, technology transfer, startup, venture financing, innovative development, intellectual property.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiyotda innovatsion rivojlanish mamlakatlarning raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ilmiy tadqiqotlar natijasida yaratilgan yangi bilim va texnologiyalar iqtisodiy qiymatga aylantirilmagan holda o'z ahamiyatini to'liq namoyon etmaydi. Shu bois, ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish jarayoni innovatsion iqtisodiyotni shakllantirishning muhim bo'g'ini sifatida qaraladi.

Ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish - bu ilmiy natijalarni bozor talablariga moslashtirish, ularni mahsulot yoki xizmat ko'rinishida ishlab chiqarishga joriy etish va iqtisodiy samara olish jarayonidir. Ushbu jarayon texnologiyalar transferi, startup loyihalar, venchur moliyalashtirish va intellektual mulkni himoya qilish mexanizmlari orqali amalga oshiriladi.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, universitetlar, ilmiy markazlar va biznes tuzilmalari o'rtasidagi

hamkorlik ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Xususan, innovatsion ekotizimda texnoparklar, biznes-inkubatorlar va akseleratorlar orqali ilmiy g'oyalar tezkor ravishda bozorga chiqariladi. O'zbekistonda ham innovatsion rivojlanishni ta'minlash maqsadida ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu esa milliy iqtisodiyotda yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish, yangi ish o'rinlari yaratish va raqobatbardoshlikni oshirish imkonini beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI.

Ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish va innovatsion rivojlanish masalalari ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan keng tadqiq etilgan. Xususan, J. Schumpeter innovatsiyalarni iqtisodiy o'sishning asosiy drayveri sifatida asoslab, ilmiy bilimlarni ishlab chiqarishga joriy etish orqali yangi iqtisodiy qiymat yaratilishini ta'kidlaydi.

Innovatsion tizimlar nazariyasida muhim o'rin egallagan H. Etzkowitz va L. Leydesdorff tomonidan ishlab chiqilgan "Triple Helix" modeli universitet, biznes va davlat o'rtasidagi hamkorlikni ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirishning asosiy mexanizmi sifatida izohlaydi. Ushbu model innovatsion mahsulotlarni yaratish va ularni bozorlash jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ilmiy natijalarni tijoratlashtirish jarayonlari va texnologiyalar transferi masalalarini o'rgangan P. Drucker innovatsiyani iqtisodiy imkoniyat sifatida baholab, uni amaliyotga joriy etish orqali iqtisodiy rivojlanishga erishish mumkinligini asoslaydi. Shuningdek, xalqaro tashkilotlar, xususan, OECD

tomonidan bilimlar iqtisodiyoti va innovatsion faoliyatni rivojlantirishda ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirishning muhim roli alohida ta'kidlanadi.

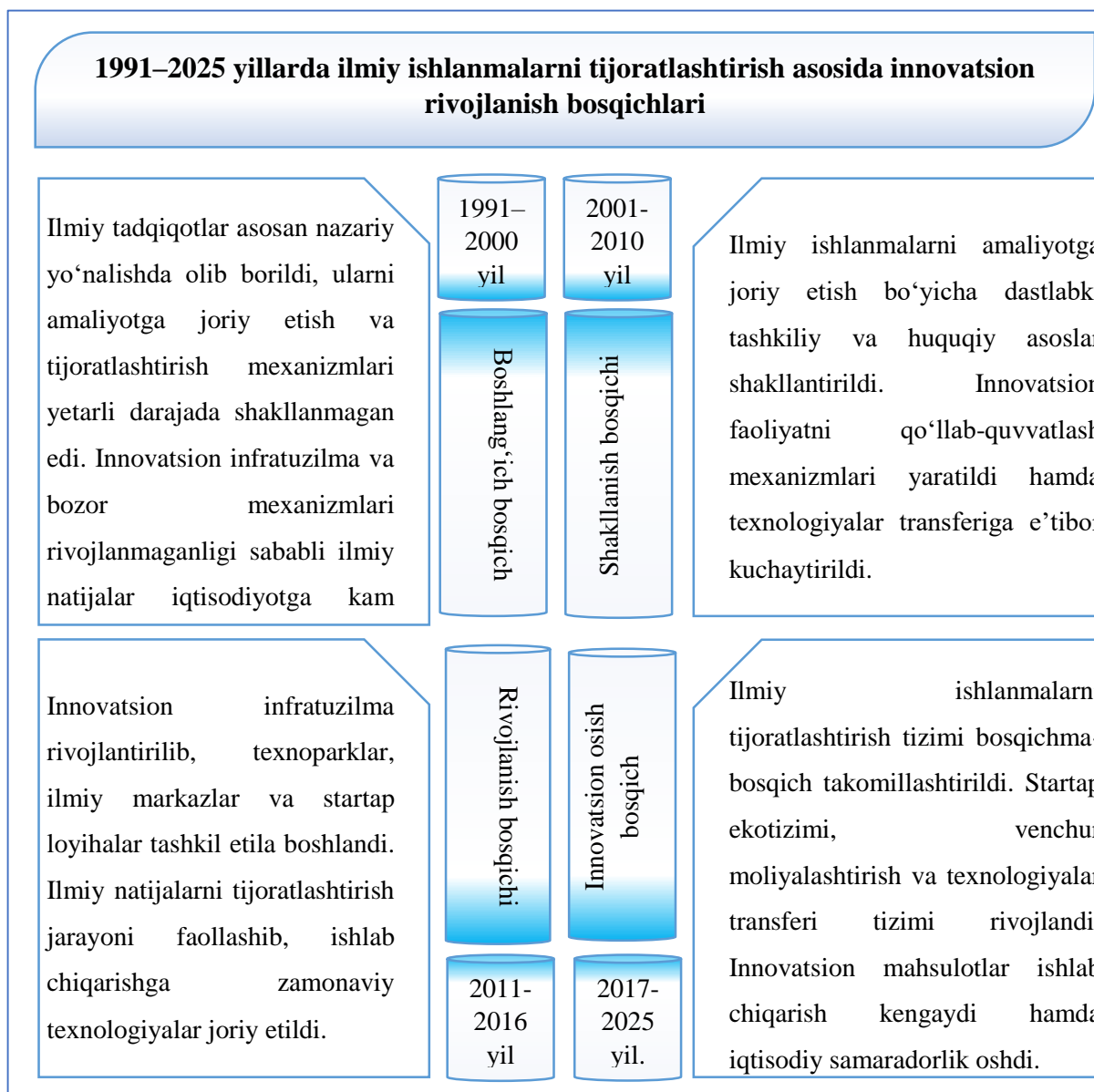
Mahalliy tadqiqotchilar, jumladan, B. Usmonov ilmiy ishlanmalarni iqtisodiy samaradorlikka yo'naltirish, innovatsion faoliyatni rivojlantirish va inson kapitalini mustahkamlashda ta'lim hamda ilmiy tizimning ahamiyatini yoritadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda bilimlar iqtisodiyoti sharoitida ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasining iqtisodiy samaradorligini baholashda tizimli yondashuv asos qilib olindi. Tadqiqot jarayonida ilmiy umumlashtirish, solishtirma tahlil, guruhlash hamda ekspert baholash usullaridan foydalanildi. Shuningdek, ta'lim tizimi va ishlab chiqarish o'rtasidagi o'zaro aloqalarni baholashda statistik ma'lumotlar tahlili va mantiqiy yondashuv qo'llanildi.

TAXLIL VA NATIJALAR

Ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish innovatsion rivojlanishning markaziy bo'g'ini sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ilmiy natijalar faqatgina nazariy darajada qolib ketgan holatlarda iqtisodiy samaradorlikka erishish cheklangan bo'ladi. Aksincha, ularni bozor mexanizmlari orqali mahsulot yoki xizmatga aylantirish innovatsion faoliyatni jadallashtiradi. 1-rasmda ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish jarayonining bosqichlari hamda ularning o'zaro bog'liqligi aks ettirilgan. Unda ilmiy g'oya yaratishdan boshlab, uni patentlash, texnologiyalar transferi orqali ishlab chiqarishga joriy etish va yakunda bozorga chiqarish jarayonlari izchil ko'rsatilgan.

1-rasm. Ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish jarayonining bosqichlari va natijalari

Rasmda aks ettirilganidek, dastlab ilmiy tadqiqotlar natijasida yangi bilim va texnologiyalar yaratiladi. Keyingi bosqichda ushbu ishlanmalar huquqiy jihatdan himoyalani, intellektual mulk sifatida rasmiylashtiriladi. Soʻngra startaplar, investitsiyalar va texnologiyalar transferi orqali ilmiy natijalar amaliyotga joriy etiladi. Yakuniy bosqichda esa ular innovatsion mahsulot sifatida bozorga chiqarilib, iqtisodiy qiymatga ega boʻladi. Tahlillar shuni koʻrsatadiki, ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish jarayonining

izchil yoʻlga qoʻyilishi innovatsion rivojlanishni sezilarli darajada jadallashtiradi. Xususan, ilmiy natijalarning amaliyotga joriy etilishi yangi mahsulot va texnologiyalar yaratilishiga, ishlab chiqarish samaradorligining oshishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, ushbu jarayon orqali startap faoliyati rivojlanadi, yangi ish oʻrinlari yaratiladi hamda investitsiyalar oqimi ortadi. Natijada milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligi kuchayadi va barqaror iqtisodiy oʻsish taʼminlanadi. Bundan tashqari, ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish

jarayonining samarali tashkil etilishi innovatsion ekotizimning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Xususan, universitetlar, ilmiy markazlar va biznes subyektlari o'rtasidagi hamkorlikning kuchayishi bilimlar transferini tezlashtirib, yangi texnologiyalarni ishlab chiqarishga joriy etish samaradorligini oshiradi. Bu esa nafaqat alohida korxonalar darajasida, balki butun milliy iqtisodiyot miqyosida yuqori qo'shilgan qiymat yaratish, eksport salohiyatini kengaytirish va global raqobatbardoshlikni ta'minlashga olib keladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, innovatsion rivojlanish darajasi ko'p jihatdan ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish samaradorligiga bog'liq. Amaliyot shuni tasdiqlaydiki, ilmiy natijalar ishlab chiqarish va bozor mexanizmlariga ulanmagan taqdirda, ularning iqtisodiy qiymati to'liq namoyon bo'lmaydi. Shu bois, tijoratlashtirish jarayonini tizimli tashkil etish innovatsion iqtisodiyotning muhim sharti hisoblanadi.

Tahlillar natijasida aniqlanishicha, mavjud muammolar asosan ilmiy tadqiqotlar

va biznes o'rtasidagi uzilishlar, texnologiyalar transferining yetarli darajada rivojlanmaganligi hamda moliyalashtirish mexanizmlarining cheklanganligi bilan bog'liq. Bu esa innovatsion g'oyalarni amaliyotga joriy etish jarayonini sekinlashtiradi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish va ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq:

- universitetlar huzurida texnologiyalar transferi ofislari (TTO) faoliyatini kengaytirish va ularning biznes bilan hamkorligini kuchaytirish;

- ilmiy ishlanmalarni moliyalashtirishda venchur kapital, grantlar va xususiy investitsiyalar ulushini oshirish;

- startap loyihalarni qo'llab-quvvatlash uchun inkubator va akselerator dasturlarini rivojlantirish;

- intellektual mulkni himoya qilish va tijoratlashtirish jarayonlarini soddalashtirish;

- ilmiy tadqiqotlarni bozor talablariga yo'naltirish hamda amaliy natijadorlikka asoslangan baholash tizimini joriy etish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktabrdagi PF-6097-son "Ilm-fan va innovatsion faoliyatni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-2026-yillarga mo'ljallangan "Yangi O'zbekistonni rivojlantirish strategiyasi".
3. Schumpeter J. A. The Theory of Economic Development. - Cambridge: Harvard University Press, 1934.
4. Etzkowitz H., Leydesdorff L. Chekmarev V.V, The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation Model. - Research Policy, 2000.
5. Hetinin V.P. Vifleemskiy A.B, Belyakov S.A, Shentsov A. Rynok obrazovatelnyx uslug i ego razvitie. - Moskva: Nauka, 2001.
6. Usmonov B. O'zbekistonda ta'lim xizmatlari bozori shakllanishi va rivojlanishining tashkiliy-iqtisodiy asoslari. - Toshkent, 2010.

7. Shukurullayevich, U. S. (2026). Digital Technologies as a Driver of Integration Between Education, Science and Industry. *Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance*, 7 (2), 265-274.
8. Uzaydullayev, SH. (2026). OLIY TA'LIM VA ISHLAB CHIQRISH KORXONALARI O'RTASIDAGI INNOVATSION HAMKORLIK. *MUHANDISLIK VA IQTISODIYOT*, 4 (3).
9. Uzaydullayev, SH. Oliy Ta'lim Tizimiga Jismoniy Yoki Ruhiy Rivojlanishida Nuqsoni Bo'lgan Abituriyentlarni O'qishga Qabul Qilish Tizimini Takomillashtirish. *Green Economy and Development*, 3 (7), 666555.